

ПОЛИТИКА ЧЕТВРТАК, 17. ЈАНУАР 1963. ГОДИНЕ

ЈУГОСЛОВЕНИ У НАЦИСТИЧКИМ ЛОГОРИМА У НОРВЕШКОЈ

ФЕЉТОН „ПОЛИТИКЕ”

ЖИВОТ И СТРАДАЊА ИНТЕРНИРАЦА

“Поздравите Партизане!” Очекивао је плач и кукњаву али то није дочекао. Интернирци су умирали без јаука и молбе за живот. Том приликом стрељана су и три члана илегалног партијског руководства логора: Адил Гребо, Станчић Милан-Уча и Арсенов Миле.*

Најставичнији тренутак наступио је када СС-овци нису могли истерати на стрељање групу другова која се забарикадирала у једној од барака. Митраљески рафали су штектали уздуж и попреко по згради, али другови нису хтели изаћи. Тада је команданту Де Мартинију синула мисао да се поигра Нерона. Наредио је да се барака полије бензином и запали. Букнуо је пламен, који је подстицан ветром, обухватио све бараке. Живи другови горели су заједно са баракама да би се после неколико сати претпретворили у пепео.

Из изјаве једног Норвежанина, који је становао недалеко од логора, може се добити слика лудачког оргијања пијаних СС-оваца, који су уживали посматрајући живе људске буктиње како покушавају да се извуку из пламена. Али ван барака они би наишли на СС-овце који су их гађали из револвера машинки „играјући грозну игру смрти”.

Данас у Бајсфјорду стоји споменик, као траг једног од најсвирепијих злочина које су извршили СС-овци над југословенским интернирцима.

Људи без имена

После бекства из Коргена почело је још масовније убијање, праћено страховитим темпом рада. Изнурени физички и психички, људи нису могли дуго издржати. Један по један падао је на раду да би одмах био убијен. Убијали су СС-овци и кад нису били задовољни темпом рада. Људи су падали под колицима пуним земље или камена јер су их гонили да трчећим кораком преваљују раздаљину од 50 и више метара од 6 сати ујутру до 6 часова по подне. Био је то неиздржив темпо.

Радило се на пробијању путева, изградњи војних објеката, изградњи железнице преко Поларног круга итд. У зимском периоду половину интернираца терали су Немци да и даље раде у смрзнутим каменоломима, на температури која је достигала минус 40 степени, а другу половину пребацивали су камионима у удаљене шуме где су секли дрва за њихове базе и војску. Било је и више негостравично гледати људске костуре како се последњом снагом тетуралу и упињу да покрену гвозденом шипком неки камен. Носили су балване из шума прекривених двометарским смрзнутим снегом, у који су под теретом пропадали. Сваки пад је био праћен метком.

Интернирци су били људи без имена, бројеви и само бројеви. Све им је било одузето. Нису их прозивали по именима. Свакодневно је пре поласка на рад и по повратку са рада утврђено бројно стање логора. Увек се чуо рапорт: "Десет комада умрло", или петнаест, двадесет. Шифра "умрло" покривала је свашта. Под тим називом вођена су сва убиства и стрељања.

Ни ноћу, када су исцрпљени, у оделима, лежали на даскама, покривени танким ћебадима, СС-овци их нису остављали на миру. Дубоку ноћну тишину прекидали су повремено пуцњи из митраљеза, од чијих је рафала увек неко страдао.

Дан је поред убиственог рада доносио и друге ужасе. "Игра са штапом" била је нарочито омиљена међу СС-овцима. Узимали би штап и бацали га ван круга радилишта, које је обично било ограђено бодљикавом жицом. Потом би одабрали неког интернирца и терали га да оде да дохвати штап. Прећи означену линију радилишта значило је смрт. Не послушати наређење стражара такође је значило смрт. Многи другови су настојали да "објасне" да им је то забрањено, али су морали послушати наређење и прећи означену линију и више се никад нису вратили. Они који нису хтели да оду по штап убијани су због "неизвршавања наређења".

"Гимнастика и хигијена"

У логору Корген обележавали су изнемогле интернирце црвеним линијама извученим целом дужином ногавица и проглашавали их за "партизанске генерале". Тако обележене другове разместили су их по радним групама, а сваки стражар добијао је наређење да их на раду посебно гони и на крају убије. Били су осуђени на смрт која ће их задесити кроз неколико часова. На радилиштима је настајала игра "мачке са мишом". Чак и неки од немачких стражара су се грозили дуготрајног мучења осуђеног друга, па су појединци одмах убијали "обележеног" да би му скратили мучење и рапортирали: "наређење је извршено". Неки су садистички, читав дан терали "обележеног" друга да би га при крају рада убили. Неколико "обележених" покушало је да побегне, али изузев једнога, никоме бекство није успевало. Једнога друга су неколико дана терали да најтеже радове, захтевали од њега немогуће и видећи са каквом се вољом бори за живот оставили су га живог.**

Недељом, када се није радило, истеривали су интернирце из барака да сатима стоје мирно, од чега је велики број падао у несвест. Њих су затим крвнички тукли стражари који су контролисали "наређење". Терали су их да раде "гимнастику", а то је било трчање по кругу, кроз двоструки шпалир стражара, који су моткама и кундацима бесомучно ударали по њима. Такву "гимнастику" посматрао је и командант кроз логорску капију и издавао наређења за што бржи темпо и - "гимнастике" и батинања.

Посебно се водило рачуна о "хигијени". У логору Осен и Ботн СС-овци су терали интернирце на "купање" у језеру удаљеним километар од логора, иако је температура воде била испод нуле. У касне јесење дане интернирци су пробијали лед да би могли да уђу у воду. Ко није ушао да се "окупа" био би на лицу места убијен. Изнемогле другове из "амбуланти" у свим логорима на северу избацивали су преко ноћи у снег, остављајући их да тако заврше. Обично, после неколико сати наступило би смрзавање и смрт. Да би убрзали смрзавање пољивали су их водом која се готово истог тренутка претварала у лед.

“Ледена колона”

Јануар 1943. године у Ботну.

Неколико дана снег је непрестано падао. Ветар се поигравао са ситним пахуљицама, уплетао их и укрштао, па је изгледало као да се простране завесе њишу ширином фјорда, чијом обалом се лагано кретала једна колона интернираца...

Ишло се на аеродром. Снег је већ толико нападао да се аеродрому готово није могло прићи, а требало је очистити писту.

Снег чврст, лепљив, тешко се пребацује. Мраз јак. Није лако радити...Сви стоје...

(Наставиће се)

*Димовић и Милер су успели да пребегну у Шведску, одакле су касније прешли у Енглеску. Димовић се касније пребацио у Канаду, одакле се вратио у домовину са I прекоморском бригадом, крајем 1944. године. Милер је остао у Енглеској.

* Адил Гребо је био члан ОК КПЈ за Сарајево, Милан Станчић звани Уча, родом из Кумана, био је члан ОК КПЈ за Зрењанин, Арсенов Миле је био секретар ОК СКОЈ-а

** То је Љубисав Милетић из Крагујевца, сада банкарски службеник.